Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 Kış -2007 C.6 S.19 (33-47)

GÖKÇEADA-YENİBADEMLİ HÖYÜK KAZISINDA BULUNAN MAKARA BİÇİMLİ NESNELER VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

REEL TYPE OBJECTS FOUND IN GÖKÇEADA-YENİBADEMLİ HÖYÜK EXCAVATION AND THE THOUGHTS THEY INSPIRED

Doç. Dr. Halime HÜRYILMAZ
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi
Ankara/Türkiye
halimeh@hacettepe.edu.tr

ÖZET

Ege dünyasında destanlara konu olan Anadolu ve Yunanistan gibi iki yarımadanın arasında kalan Yenibademli Höyük, Çanakkale iline bağlı Gökçeada/İmbros ilçesinde yer almaktadır. Erken Bronz Çağı'nda Ege'de gelişen ticaret ağının güzergahında bulunan Yenibademli Höyük, günümüzde Gökçeada'dan Ege prehistoryasının veri tabanına bilgi sağlayan tek merkez olma özelliğini korumaktadır. 1996 yılından beri höyükte sürdürülen arkeolojik kazılar, M.Ö. 3. binin ilk yarısında yaşamlarını sürdüren insan topluluklarının sosyokültürel ve ekonomik faaliyetlerine ışık tutan veriler ortaya koymaktadır. Gelişmiş taş endüstrisi ile ön plana çıkan Yenibademli'de, 2003 yılında mermerden yapılmış makara biçimli iki nesne bulunmuştur. Bunlar yerel taşlardan üretilen çeşitli alet ve gereçlerden farklı olup, estetik değerlerinden dolayı prestij malları gibi değerlendirilmektedir. Yakın benzerleri Ege dünyasından da tanınan bu nesneler, terazi ağırlıkları olarak yorumlanmaktadır. Söz konusu buluntular bir taraftan bu tür nesnelerin kuzeyde yayılım sınırının Gökçeada'ya kadar uzandığını kanıtladığı gibi, Yenibademli yerleşmecilerinin deniz aşırı ilişkilerini ve M.Ö. 3. binde Yakın Doğu'dan Ege'ye geçen ölçüler sisteminin ve bununla ilgili bilgilerin bu adada da benimsendiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gökçeada, Yenibademli Höyük, Erken Bronz Çağı, Terazi Ağırlıkları.

ABSTRACT

Yenibademli Höyük, which takes place between the two peninsulas of Anatolia and Greece which were the set up of many legends in the Aegean World, lies in the district of Gökçeada/Imbros in Çanakkale province. Yenibademli Höyük, which lies in the route of the trade network developed in the Aegean World during the Early Bronze Age, is keeping in our day its position as being the only settlement securing information for the database of the Aegean prehistory. The archaeological excavations, which have been carried on in the settlement since 1996, have exposed the data enlightening the socio-cultural and the economic activities of the human communities that had lived during the first half of the 3rd millennium B.C. In Yenibademli, which is known with its developed stone industry, two reel type objects made of marble have been found in the year 2003. These are different from the various tools and materials made out of the local stones and because of their esthetic values they have been evaluated as prestige objects. These objects with their resemblances known also in the Aegean World have been interpreted as scale weights. As these findings under consideration have proved, on one hand, that the distribution limit of these objects to the north have extended to Gökçeada, have proved, on the other hand, the overseas relations of the inhabitants of Yenibademli and that the metrological systems and their information transfered to the Aegean from the Near East in the 3rd millennium B.C. had been accepted in the island too.

Key Words: Gökçeada, Yenibademli Höyük, Early Bronze Age, Scale Weights.

1. Giriş

Ege dünyasında tarihöncesi dönemlerden itibaren göze hoş görünen taşlardan üretilen bazı nesneler, 19. yüzyılın sonundan itibaren arkeoloji literatüründe yer almaya başlamıştır (Tsountas, 1899: 73-134). Seçilmiş taşlardan özenle biçimlendirilen ve bu makalede makara adı altında anılacak nesneler, eski yerleşim yerlerinde ve mezarlarda bulunmuş olup, çeşitli yazarlar tarafından farklı isimler altında tanıtılmıştır (Ayrıntılı kaynakça için bkz. Hood, 1982: 675-676; Maran, 1998: 288, dn. 1265). E.C. Banks tarafından havan eli olarak tanımlanan makaralar, iki tipe ayrılmıştır. Bunlardan birinci tip silindir biçimli, kenarları düz ve yüzeyi parlak, ikinci tip ise içbükey gövdeli ve parlak yüzeylidir (Banks, 1967: 189; ayrıca Kosmopoulos, 1991: 82). Gerek havan eli gerekse ezgi taşı olarak tanıtılan makaraların pek çoğunda kullanım izleri belirlenmemiştir. Bu husus bazı araştırmacıların çok önceden dikkatini çekmiş ve bunların havan eli gibi kullanıldıklarından şüphe edilmiştir (Marangou, 1990: 75, 80, 135; Doumas, 2000: 219). Her iki biçimi yansıtan bu tür buluntular havan elinden (Torrence, 1986: 96) başka , metal işçiliğinde kullanılan perdah taşı (Sherratt, 2000: 175) yada Kiklat figürinleri için baş yastığı (Thimme, 1975: 15) şeklinde de yorumlanmıştır. Bunların terazi ağırlığı olabileceği (Rahmstorf, 2006: 79) yönündeki görüş ise, bu konuya getirilen yeni bir yaklaşımdır. Kıta Yunanistan, kuzey Ege Denizi adaları, Kiklatlar ve Girit adasında yayılım gösteren makaralar kuzeybatı, içbatı ve güney Anadolu'da yaşayan insan topluluklarına da yabancı kalmamıştır. Güney ve Orta Yunanistan'daki örneklere göre, sayı bakımından daha az olan kuzey Ege adalarındaki makaraların, giderek artmaya başladığı Gökçeada-Yenibademli Höyük buluntularından anlaşılmaktadır.

2003 yılında Yenibademli Höyük'te G 8 açmasında gerçekleştirilen kazılar sırasında açığa çıkarılan mermerden yapılmış iki makaranın tanıtılması ve ne tür bir sistemde yer aldıklarının daha iyi anlaşılabilmesi için, öncelikli olarak M.Ö. 3. binde Ege dünyasında

kullanılan ve farklı isimler altında yayımlanan makaraların işlevlerine ve zaman dizinine bakmakta yarar görülmüştür.

2. Ege Dünyasında Makaraların İşlevleri ve Zaman Dizini

Estetik değerlere sahip olan Ege'nin iki tipte üretilen makaraları, parlak yüzeyli ve uçları düz yada dışbükey şekillidir. Bunların bazılarının yüzeyinde saptanan boya kalıntıları, renkli maddelerden kozmetik malzemesi elde etmek için kullanıldıklarını düşündürmüştür (Tsountas, 1899: 100; Mylonas, 1959: 143). Bu yöndeki görüşlerin olasılık dahilinde olabileceğine, Yunanistan'ın Tiryns yerleşmesinde açığa çıkarılan ve ezgi taşı olarak tanımlanan 13 adet makara ve iç yüzeyi kırmızı izler taşıyan mermer çanak kanıt olarak gösterilmektedir (Kilian, 1982: 421, Fig. 45). Ege'de ender durumlarda bazı örneklerin uçlarında kullanım izleri tespit edilmiştir. Bu izlerin yumuşak boya maddelerinin ezilmesi sırasında meydana geldiğine tanıklık eden makaralar güneydoğu Yunanistan'da Aghios Kosmas'dan bilindiği gibi, Benaki Müzesi'nde korunan ve üzerlerinde boya kalıntıları saptanan örnekler de destekler niteliktedir (Rahmstorf, 2006: 74). Yerleşim yerlerinin dışında, taştan üretilen küçük makaralara mezarlarda da rastlanılmıştır. Böyle örnekler Euboea adasında Glypha'da 21 numaralı, Santorini adasındaki Akrotiri'de 21 ve 23 numaralı, ayrıca Syros adasında Chalandriani'de 192 numaralı mezarda bulunmuş olup, tamamı havan eli olarak adlandırılmıştır (Rambach, 2000: Lev. 4, 7; 92, 1.5; 12, 20). Gerçekten de bir iş sırasında alet gibi kullanılan bu tür nesnelerin, işlev gören yüzeylerinde aşınma izleri oluşmuştur. Tamamı kırmızı boya izi taşıyan örnekler (Rambach, 2000: Lev. 12, 20; 29, 10; 92, 1.3.5), havanı anımsatan ve aynı boya kalıntılarının mevcut olduğu çanaklarla (Rambach, 2000: Lev. 91, 4; 92, 1.3; Rahmstorf, 2006: 75) birlikte bulundukları kaydedilmiştir.

Yine Syros adasındaki Kastri yerleşim yerinde açığa çıkarılan ve ezgi taşı olarak tanımlanan 5 makaranın bronzdan kalem keskiler, deliciler, kalemler, obsidyen dilgiler ve metal hammadde parçası ile birlikte bulunması, onların metal işleyen bir atölyeye ait olabileceğini düşündürmüştür (Bossert, 1967: Fig. 1, 15-19; Maran, 1998: 288, Lev. 14). Kastri örneklerinden sadece bir kaç tanesinin taşıdığı ezgi izlerini yeterli görmeyen Rahmstorf ise, bunların

taş/maden filizinin ufalanmasında işlev kazandırıldığı anlamı için yeterli argüman sayılamayacağını belirtmiştir. Tiryns'te Aşağı Kale'nin doğusunda, tahrip edilmiş seviyeden gelen makaraların da maden filizinin hazırlanması gibi kaba işlerde kullanılmış olması fikri Rahmstorf (2006: 75) tarafından kabul görmemiştir. Gerçek manada makaraların maden filizi işçiliğinde kullanıldıklarını gösteren kanıt, Girit adasının doğusundaki Chrysokomino'da bulunan çoğu kalkerden yapılmış, kaba yapılı taş aletlerdir (Betancourt *et al.*, 1999: 364-367, Fig. 13). Rahmstorf'un (2006: 74) da kaydettiği gibi özenle işlenmiş taş makaralar, bazen gerçek havan eli yada ezgi taşlarıyla karıştırılmıştır. Kosmopoulos'un (1991: 203) "havan eli/makara" kategorisi listesine dahil edilen Debra ve Myrtos'ta bulunan örnekler, alışılagelen basit havan ellerinden olup, itinalı işlenmiş ve biçimleri düzenli görünen taş makaralarla ilişkisi olmasa gerektir.

Yukarıda anılan merkezler arasında, Chalandriani'nin 338 numaralı mezarında açığa çıkarılan makaralar, kısmen yeşilimsi ve saydam yarı değerli taşlardan oldukları için, diğer mezarlarda bulunanların özelliklerini yansıtmadıkları anlaşılmaktadır. Benzer durum Kilian (1981: 176) tarafından yayımlanan ve Tiryns'in I. yapısının 10 numaralı mekanında bulunan bir makara için de söz konusudur. Beyaz mermerden üretilen bu küçük makaranın yüzeyi iyi perdahlanmış ve uçlarının düzgün yüzeyi, bunun havan eli gibi kullanılmış olmasını pek mümkün kılmamaktadır.

Erken Bronz Çağı'nda Doğu Akdeniz Bölgesi'nin terazi ağırlıkları gibi yorumlanan Ege'nin taş veya *Spondylos'*tan yapılmış makaralarının buluntu yerlerinin haritası kısa bir süre önce yayımlanmıştır (Rahmstorf, 2006: 71, Fig. 11). Söz konusu haritaya işlenen merkezlerden, makaraların Güney Yunanistan Attika Bölgesi ve Orta Yunanistan'da yayılım gösterdikleri anlaşılmaktadır. Erken Bronz Çağ II döneminde anılan bölgelerde karakteristik olan bu tür örneklerin, Yunanistan'da en kuzey sınırını Pevkakia Magula (Christmann, 1996: Lev. 157, 11), en batı sınırını ise Steno/Lefkas (Dörpfeld, 1927: 297) ve Pelikata/İthaka (Heurtley, 1934/35: 37) örnekleri belirlemektedir. Bu tür buluntular kuzey Ege adalarından Lemnos'ta Poliochni (Bernabò-Brea 1964: 112, 268, 376, 607, 674; 1976: 304, 307) ve Lesbos'da Thermi (Lamb, 1936: 195) yerleşmelerinde, daha güneyde benzer bir buluntu Chios adasında Emporio'da

(Hood, 1982: 675) açığa çıkartılmış; kuzeybatı Anadolu'da ise Troia'da (Schliemann, 1881: 436; Schmidt, 1902: 299, No. 8432-8434; Blegen ve diğ., 1950: 211, 349; Petruso, 1978: 43) tespit edilmiştir. Kiklat adalarında büyük bir zenginlik sunan makaraların, Girit adasında Trapeza mağarasında (Pendlebury ve diğ., 1935/36: 124) ve Archanes'te (Sakellarakis, 1972: 336) birer örnekle sınırlı kaldıkları anlaşılmaktadır.

Ege'de en erken makaralar Erken Hellas I döneminden (M.Ö. 3200-2700), II'ye geçişte ortaya çıkmaktadır. Aghios Kosmas'ta 7 numaralı mezarda ele geçirilen küçük bir makara (Mylonas, 1959: Fig. 166, 8), çeşitli kaplar ve iki Kiklat tavasının yardımıyla "Kampos-Grubu" dönemine (yaklaşık M.Ö. 2700) tarihlendirilmektedir. Geri kalan makaralar yerleşmenin "B" safhasından olup, Erken Hellas II'nin (M.Ö. 2700-2400/2300) geç dönemine verilmektedir (Maran, 1998: 81). Genel olarak makaralar, Kıta Yunanistan'da özellikle Erken Hellas II'nin gelişmiş ve geç dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Boeotia Bölgesi'nde yer alan Lithares'in envanterinde bu tip örnekler, Erken Hellas II'nin erken döneminde oldukça azdır. Erken Hellas II'nin gelişmiş dönemine ait Aghios Dimitrios veya Eutresis gibi merkezlerin buluntuları arasında, makara biçimli nesneler de nadir görülmektedir (Maran, 1998: 17, 65). Buna karşılık Keos adasında Ayia İrini buluntuları, Erken Hellas II'nin hem gelişmiş hem de geç dönemi için bir artışın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu merkezin buluntularını değerlendiren Wilson (1999: 150), 4 adet makarayı yerleşmenin II. dönemine; 14 tanesini III. dönemine ve 3 tanesini de IVa dönemine vermiştir. Örnekler arasında sadece biri (SF-127) genel olarak Erken Bronz Çağı'na tarihlendirilmiştir. Ayia İrini'nin IVa dönemine ait 3 adet makara, yeniden kullanılmış buluntular gibi de değerlendirilmiştir.

Çok sayıda makaranın tespit edildiği merkezlerden bir diğeri Tiryns'tir. Bu yerleşim yerinde geniş alanların kazılması sonucu elde edilen örneklerin pek çoğu Aşağı Kale'dendir. Tiryns'in makara topluluğundan 14 tanesi Aşağı Kale'nin doğusunda, R 196 açmasının tahrip edilmiş 8. seviyesinden olup, Erken Hellas II'nin geç dönemine tarihlendirilmektedir. Aşağı Kale'nin batı bölümünde en erken makaraların, seviye 7'den itibaren görülmeye başlanmış olması, bir anlamda Tiryns'te Erken Hellas II'nin erken dönemine tarihlendirilen taş makaraların bulunmadığını da onaylar görünmektedir.

Güney Yunanistan'da Erken Hellas II'nin sonlarına doğru küçük makaraların ender görüldükleri elbette ki söylenemez. Özellikle Erken Hellas II'den III'e geçişte (M.Ö. 2400/2300) Kastri'nin 11 numaralı mekanında; Kolonna Höyük'te III. yerleşmenin "Beyaz Ev"inde; Asine'de "R" evinde; Ayia İrini III'de ve Aghios Kosmas'ın 1 numaralı evinde bulunanlar geçiş dönemine (Erken Hellas II/III) tarihlendirilmektedir (Maran, 1998: 289, dn. 1274).

Kiklat adalarında makaraların kullanım dönemlerine ilişkin elde edilen veriler hala yetersizdir. Ayia İrini II ve III, hatta Kastri'den tanıtılan makaralar, Erken Hellas II/III den daha erkene tarihlenmemektedir. Ayia İrini'nin IV. döneminde, yani Orta Hellas II konteksinde tespit edilen pek çok küçük makara (Caskey, 1986: 19), Rahmstorf'un da değindiği gibi ya alt kattan gelen ve daha sonraki yerleşmeciler tarafından yeniden kullanılan buluntulardır veya bu makaraların Kiklatlar'da kullanım süreçlerinin Orta Hellas döneminin büyük bir bölümüne kadar uzandığını kabul etmemizi gerekli kılmaktadır. Glypha, Akrotiri, Pyrgos ve Chalandriani'de mezar buluntuları olarak karşımıza çıkan örnekler, kronolojik olarak Pelos-Grubu (Erken Kiklat Ia1), Plastiras-Grubu (Erken Kiklat Ia2) ve Aplomata-Grubu (Erken Kiklat IIa) olmak üzere üç safhada değerlendirilmektedir. Chalandriani'nin 338 numaralı mezar buluntularından 3 tanesi , Rahmstorf (2006: 75) tarafından Erken Kiklat IIb safhasına tarihlendirilmektedir.

Steinhauer (1973: 165) bu tür buluntuların Orta ve Geç Bronz Çağı'ndan başka, bazı yerleşmelerin ve daha sık olmak üzere mezar kontekslerinde Hellenistik dönemde de yer aldıklarına işaret etmiştir. Tüm Bronz Çağı süresince küçük makaraların sık kullanıldığı yönündeki Ostenso'nun (1998: 163) görüşü ise, Rahmstorf (2006: 74) tarafından benimsenmemiştir.

Kuzey Ege Denizi'nde yer alan Lemnos adasında Poliochni yerleşim yerinde tespit edilen makaraların farklı dönemlere ait oldukları anlaşılmaktadır. Bunların bir bölümü yerleşmenin mavi ve yeşil-kırmızı dönemlerine (Bernabò-Brea, 1964: Lev.103: 14-15. 17; Lev. 187: 16), diğer bir bölümü ise Poliochni'nin sarı dönemine (Bernabò-Brea, 1976: Lev. 258, 2. 10-12, diğerleri Lev. 257: 1-7) tarihlendirilmektedir. Söz konusu bu dönemler nerdeyse Erken Bronz Çağı'nın tamamını kapsamakta ve Troia I-III (M.Ö. 3000-2150) ile çağdaş görülmektedir.

Erken Bronz Çağı'nın ilk yarısında varlığını koruyan Lesbos adasındaki Thermi yerleşmesinin "E" alanında ele geçirilen makara (Lamb, 1936: Lev. 23, 30.56) IV. yerleşmenin buluntusudur. Bu örneğin dönemi Troia I'in geç safhasıyla ve Poliochni'nin yeşil dönemiyle eşzamanlıdır. Chios adasındaki Emporio'da açığa çıkarılan ve *Spondylus*'tan yapıldığı bildirilen (Hood, 1982: Lev. 142, 57) makara ise, yerleşmenin II. dönemine tarihlendirilmektedir. Bu dönem, Poliochni'nin kırmızı dönemi ve Troia II (M.Ö. 2600-2450) ile çağdaştır.

Kuzeybatı Anadolu'nun önemli ticaret merkezlerinden sayılan Troia'da Schliemann'ın kazıları sırasında ele geçirilen (Schmidt, 1902: No. 8432-8434) taş ve midye kabuklarından yapılmış makaraların stratigrafik durumları güvenilir olmadığından, dönemleri de şüpheli kalmıştır. Aynı yerleşmede Blegen'in (1950: Fig. 363, 35.518) kazıları sırasında bulunan makara ise, Troia IIg safhasına tarihlendirilmektedir. İçbatı Anadolu Bölgesi'nde Kusura'dan (Lamb, 1937: Fig. 26,4) varlığı bilinen makara, "B/C" geçiş safhasına ait olup, daha geç bir döneme işaret etmektedir. Güney Anadolu'da Goldman'ın (1956: 275, Fig. 420, 108-109) Tarsus Gözlü Kule'den yayımladığı taş makaralar 114 numaralı mekandandır ve Erken Bronz Çağı'nın II. etabına tarihlendirilmektedir.

3. Yenibademli Makaralarının Tanımları ve Ege Dünyasında Benzerleri

Yenibademli Höyük'te 11 yıldan beri sürdürülen arkeolojik kazılar ve doğal çevre ile ilgili yan bilim dallarına yönelik araştırmalar, bu yerleşmenin tarihöncesi manzarasının ana hatlarının çizilmesi konusunda yeterli düzeyde bilgi sağlamıştır. Doğal çevrede mevcut kaynakları akılcı bir şekilde değerlendiren Yenibademli sakinleri, Gökçeada'da hammaddesi mevcut olmayan bazı malları ada dışından ithal etmişlerdir. Bunların arasında işlenmiş ürün olarak değerlendirilen iki makara, denizaşırı ilişkiler bağlamında kayda değerdir.

Yerleşmede yerel olarak üretilen taş aletlerin ve gereçlerin arasında prestij malları gibi görünen ve farklı tipte biçimlendirilen iki küçük makara, biçim ve boyut itibariyle diğer örneklerden ayrılmaktadır. Zarif görünümlü bu örneklerin, renkleri de birbirinden farklıdır.

Tip 1: (Figür 1, Resim 1)

Kazı Envanter Numarası: YBD. 2003, G8. 267.

Bulunduğu Yer: G 8 açması, III. yapı katı dolgusu.

Ölçüleri: Uzunluk 3.2 cm; Maksimum çap 1.6 cm; Minimum çap 1.4 cm.

Rengi: Beyaz (MCC: 5YR, 8/1).

Yüzeyi: Pürüzsüz ve parlak.

Durumu: Bir ucunun kenarı hafif kırık.

Tanımı: Gövdesi içbükey şekillendirilen makaranın, her iki ucu dışbükey profillidir. Gövdenin bir yüzünde yay biçiminde sıralanan ince beyazımsı-sarı renkli damarlar, uçlardan birinde de belirgindir. Gövdenin diğer yüzüne yapışan kalker tanecikleri çok açık kahverengidir. Gövde yüzeyinde üçgen biçimli bir işaret yer almaktadır. Uçlardan birinin yüzeyinde yana kaydırılmış ve etrafı daire şeklinde sınırlandırılmış küçük bir oyuk bulunmaktadır.

Tip 1'de sunulan makaranın benzerleri kuzey ve doğu Ege adalarında, kuzeybatı Anadolu'da ve Kıta Yunanistan'ın çeşitli merkezlerinde izlenebilmektedir. Poliochni'de mavi-sarı dönemler boyunca kullanılan makaralar (Bernabò-Brea, 1964: Lev. 103, 15 ; Lev. 178, 2; Lev. 258, 2) kırmızı-sarı renkli damarlı taşlardan, alabasterden ve beyaz renkli mermerden üretilmişlerdir. Boyutları farklı olan bu örneklerin gövdeleri içbükey, uç kısımları ise dışbükey şekillendirilmiş olmalarından dolayı örneğimize benzerlik gösterirler.

Thermi'nin IV. yerleşmesinde rastlanılan damarlı taştan yapılmış ve kazıcısı tarafından makara yada havan eli adı altında tanımlanan buluntu (Lamb, 1936: Lev. 23, 30.56), biçim açısından Tip 1'de sunulan örneğimizle benzeşmektedir. Lamb (1936: 195), Thermi buluntusunun benzerlerinin Troia, Zygouries, Yiriza, Gonia, Korakou, Eutresis, Haghios Kosmas ve Kiklatlar'da da mevcut olduğuna işaret etmiştir.

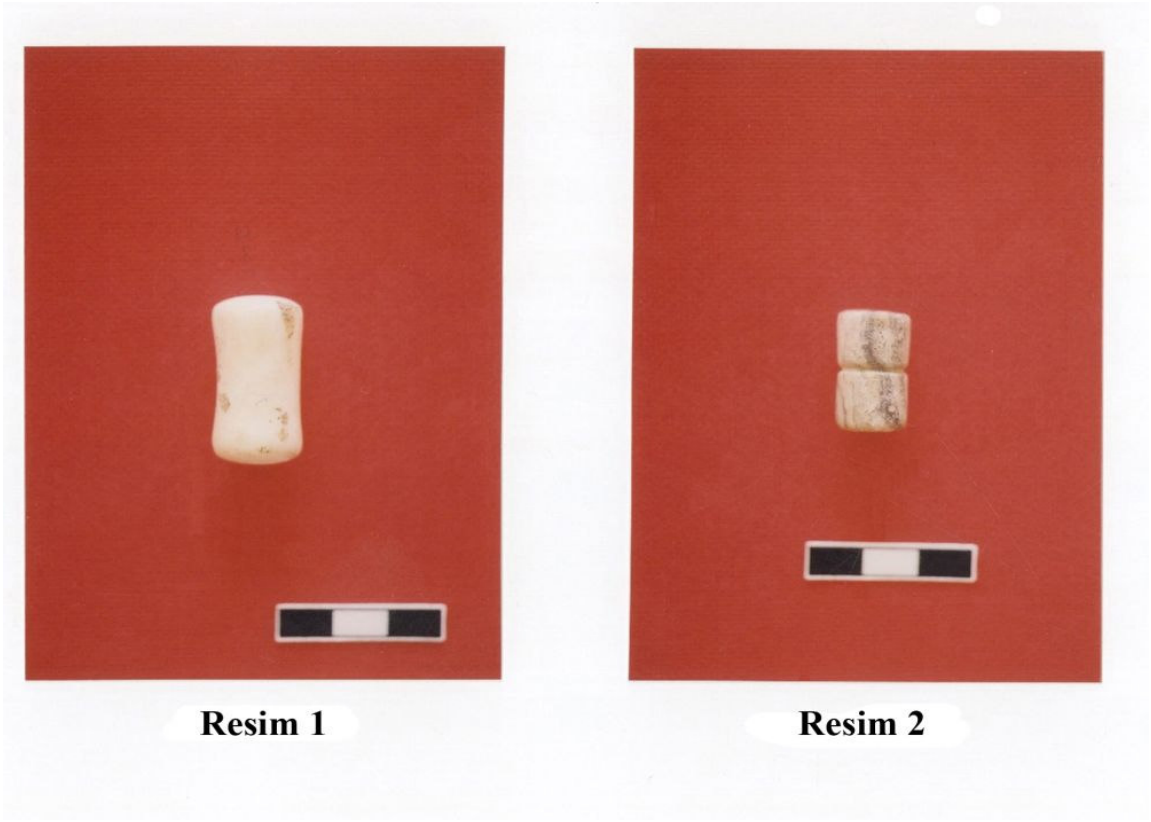
Emporio yerleşmesinin II. döneminin erken safhasına verilen bir makara *Spondylus*'tan yapılmıştır (Hood, 1982: Lev. 142.57). Bu örnek hem biçim, hem de ölçüleri bakımından Yenibademli'nin Tip 1'deki makarasıyla örtüşmektedir.

Erken Hellas dönemi yerleşmesi olarak bilinen Yiriza'da ele geçirilen havan ellerinden iki tanesinin biçimi (Buchholz-Karageorghis, 1971: Res. 440, 443), Tip 1'deki makaraya paralellik sağlamaktadır. Yenibademli buluntusuna göre uçları daha dışbükey görünen Yiriza'nın

makaraları renkli mermerden yapılmıştır. Blegen'in (1937: Fig. 728) Prosymna kazısında 29 numaralı mezarda rastlanan bir taş makara, boyutları itibariyle Tip 1'deki örneğimizden detayda farklılaşsa da, pürüzsüz ve perdahlı yüzeyi aralarındaki ortak özelliklerdendir. Kıta Yunanistan'da makaraların yayılımının kuzey sınırını belirleyen Pevkakia Magula'daki Erken Hellas II döneminin mermer makarası (Chrystmann, 1996: Lev. 157, 11) Tip 1'deki buluntumuzla aynı uzunluğa ve biçime sahip olmasına karşın, çapı daha geniştir. Eutresis yerleşmesinin Erken Hellas dönemi kazı buluntuları arasında yer alan sarımsı-pembe renkli, yüzeyi düzgün ve parlak olan makara (Goldman, 1931: Fig. 271, 3), ucundaki ufak bir oyuk ile Yenibademli makarasına çok yakın görünmektedir.

Keos adasında Ayia İrini'nin III. dönemine verilen "BC" deposunda açığa çıkarılan makara (Wilson, 1999: Lev. 96, 38), soluk pembe renkli mermerdendir. Erken Kiklat III dönemine (M.Ö. 2400/2300-2100/2000) tarihlenen bu örnek, Tip 1'deki buluntumuzdan ölçülerinin daha küçük olmasına karşın, biçim açısından uyum göstermektedir.

Kuzeybatı Anadolu'da Schliemann'ın Troia kazılarında bulduğu bazı makaralar, Schmidt (1902: No. 8432-8434) tarafından yayımlanmıştır. Bunlar boyut ve biçim yönünden Tip 1'deki makaradan farklı görünmelerine karşın, aynı yerleşmede Blegen'in (1950: Fig. 363: 35.518) kazıları sırasında açığa çıkarılan ve Troia IIg safhasına tarihlendirilen makara, buluntumuza daha fazla benzemektedir. Kıta Yunanistan'dan ithal edildiği öne sürülen grimsi-sarı renkli bu makara, 215 numaralı mekanda bulunmuştur. İçbatı Anadolu'da Kusura'dan yayınlanan bir yarım makara (Lamb, 1937: Fig. 26, 4) damarlı mermerden işlenmiştir. Yerleşmenin B/C geçiş safhasına tarihlendirilen ve genel hatlarıyla Tip 1'de sunulan makaramızla benzeşen buluntunun işlevine kazıcısı açıklık getirmemiştir.

Resim 1 Resim 2

Tip 2: (Figür 2, Resim 2)

Kazı Envanter Numarası: YBD. 2003, G8. 278.

Bulunduğu Yer: G 8 açması, IV. yapı katı dolgusu.

Ölçüleri: Uzunluk 2.3 cm; Maksimum çap 1.3 cm; Minimum çap 1.2 cm.

Rengi: Beyaz-çok soluk kahverengi (MCC: 10YR, 8/2-8/3).

Yüzeyi: Pürüzsüz ve mat.

Durumu: Bir ucunun yüzeyi hafif kırık.

Tanımı: Silindir biçimli makaranın gövdesi ve her iki ucu düz profillidir. Halka şeklinde bir yivle bölümlendirilen gövdenin bir yüzünde diyagonal, diğer yüzünde ise yay şeklinde kıvrılan damarlar açık kahverengi-grimsi renktedir.

Yenibademli'nin damarlı mermerden yapılan silindir biçimli makarası (Tip 2), Poliochni ve Ayia İrini'de bulunanlara benzerlik göstermektedir. Poliochni'nin (Bernabò-Brea, 1964: Lev. 103, 16; 1976: Lev. 258, 12) mavi ve sarı dönemine tarihlendirilen makaraların boyutları, Tip 2'deki örneğimizden daha büyük olmalarına karşın, biçimsel yönden aralarında bir benzerlik söz konusudur. Yenibademli'nin silindir biçimli makarasının gövdesi üzerinde yer alan

daire biçimli yiv, Poliochni örneklerinde görülmemektedir. Ayia İrini'nin III. dönemine ait siyah renkli makara (Wilson, 1999: Lev. 96, SF-127) ise, biçim yönünden Tip 2'deki buluntumuza benzemekle birlikte, yüzeyinin pürüzlü ve ölçülerinin daha büyük oluşuyla detayda ayrılmaktadır.

4. Tartışma ve Değerlendirme

Yenibademli'nin zengin taş endüstrisini oluşturan çeşitli aletler ve gereçler, Erken Bronz Çağı (Troia I çağdaşı) tabakalarında açığa çıkartılmıştır. Bu endüstrinin ürünleri için seçilen hammaddeler, büyük ölçüde aletlerin işlevi göz önünde bulundurularak yerel kayaçlardan seçilmiştir. Yakın çevredeki doğal kaynaklardan olabildiğince faydalanan yerleşmeciler, hammadde olarak andezit, kumtaşı, çakmaktaşı, marn, kil taşı, kuvars ve silis gibi taşlardan yaptıkları iş aletlerinin yanı sıra, savunmaya yönelik silahlar da üretmişlerdir. Yerleşmede bu hammaddelerden üretilen buluntuların yanı sıra, az sayıda opal, mermer ve dağ kristalinden olan nesnelere de rastlanılmıştır.

Sürtmetaş endüstrisinde egemen görünen öğütme taşlarının yanı sıra, havan elleri ve havanlar için daha çok andezit ve kumtaşı kullanılmıştır. Bunlar Ege dünyasında birçok yerleşim yerinden de bilindiği üzere, alışılagelen biçimlerde şekillendirilmiştir. Besin maddelerinin veya renkli iplikler için gerekli boya maddelerinin ufalanmasında işlev kazandırılan havan elleri/ezgi taşları vurularak veya döndürülerek kullanılmıştır. Kaba ve zarif görünümlü olmak üzere iki kategoride toplanan Yenibademli'nin havan ellerinin uzunlukları 8.3-14.7 cm, genişlikleri 4.4-9.0 cm ve kalınlıkları 4.0-7.3 cm arasında değişmektedir. Söz konusu buluntuların yüzeyinde görülen aşınma izleri ve işlev gören uçlarından kopan parçaların negatiflerinin korunmuş olması gibi özellikler, Yenibademli'nin Tip 1 ve 2'de sunulan küçük makaralarında izlenmemiştir. Gerçek manada havan eli işlevi gören buluntuların hammaddesi, boyutları ve işçiliği ile de uyum sağlamayan her iki makaranın, havan eli olarak tanımlanması pek mümkün görünmemektedir.

Arkeoloji literatüründe yer aldığı gibi, makaraların kozmetik malzemelerin ezilmesinde kullanıldıklarına ilişkin somut emarelerin Yenibademli'de tespit edilmemiş olması, her iki

makaranın işlevinin bu amaç dışında kaldığını düşündürmektedir. Yerleşmecilerin günlük faaliyetlerine ışık tutan çok sayıda pişmiş topraktan ağırşak ve dokumacılıkta kullanılan ağırlıklar, gelişmiş bir tekstil endüstrisine işaret etmektedir. Bu endüstride kullanılacak iplerin boyanması için gerekli boya maddelerinin ezilmesinde makara biçimli nesnelerin kullanıldığını belgeleyen ve uç kısmında boya kalıntısı korunan 7.5 x 5.7 cm boyutlarındaki nesne 2006 yılında bulunmuştur. Bu nesne ile, Tip 1'de sunulan küçük makara arasında biçimsel benzerlik kurulabilse de, bunların hammaddeleri ve boyutları farklı olduğu gibi, küçük makaranın da boya izleri taşımaması, onun başka bir amaç doğrultusunda kullanıldığını düşündürmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere, Ege dünyasında kimi makaraların metal işçiliğinde kullanıldıklarına dair görüşler bilinse de, Yenibademli'nin her iki küçük makarasına metalurjik faaliyetlerde işlev kazandırıldığı söylenemez. Yerleşmenin yakın çevresinde doğal olarak çakıl taşları bulunurken, metal filizlerinin ezilmesi gibi kaba işlerde, elbette ki hammaddesi zor temin edilen mermer makaraların bu iş için kullanıldıkları beklenemez. Ege'deki birçok buluntu için geçerli olduğu üzere, Yenibademli makaralarının hammaddesinin kökeni henüz belirlenmemiştir. Taş endüstrisine ait diğer aletlerin hammaddelerinden ayrılan ve estetik açıdan ayrıcalıklı olan bu iki makara, büyük bir olasılıkla mermer yataklarına sahip Ege'nin diğer adalarından ithal edilmiş olmalıdır. Bunlar nicelik bakımından da yerleşmede yerel olarak üretilen diğer taş makaralardan ayrılmaktadır.

Silindir ve makara biçimli taş nesneler için havan eli/ezgi taşı gibi tanımlamanın yanı sıra, ölçü sisteminde kullanılan ağırlık tanımlaması, bu tür eserlere yeni bir bakış açısı getirmiştir (Rahmstorf, 2006: 67-84). Çok önceden Troia'da ele geçirilen ve Schliemann (1881: 486, No. 608-619) tarafından sapan taşı olarak adlandırılan bazı buluntular, daha sonra ağırlık olarak yorumlanmıştır (Schmidt, 1902: 279). Petrie (1926: 43, Lev. 39), Lindsten (1943: 91-105) ve Petruso (1978: 41) tarafından da ele alınan çeşitli örnekler, Yakın Doğu'dan bilinen ağırlık sistemi ile ilişkilendirilmiştir.

Erken Bronz Çağı'nda Önasya'dan Ege'ye geçen yenilikler arasına terazi ağırlıklarını da dahil eden Rahmstorf (2006: 79), silindir ve makara biçimli taş nesnelerin ağırlık gibi kullanıldıklarına dair çeşitli kanıtlar sunmuştur. Bu kanıtlardan biri, Tiryns'te dört ve Argolis

Bölgesi'nde bir makara üzerinde yer alan küçük işaretlerin, bir mantık çerçevesinde yapılmış olmasıdır. Söz konusu işaretler şekil bakımından Ege'nin Geç Bronz Çağı terazi ağırlıklarında da görülenlerin benzerleridir. Diğer önemli bir kanıt ise, bunların ölçülerinin çoğu zaman belli değerler arasında olması ve bazı merkezlerde ağırlık değerlerinin aynı çıkmasıdır. Bu bir anlamda ağırlıkların kopyalandığını da düşündürmüştür. Anadolu ve Suriye'den bilinen ağırlıkların özelliklerini yansıtan buluntuların Ege'de görüldüğüne ve makara biçimli olanlarla sapan taşı biçimli örneklerin birçok merkezde birlikte bulunduklarına değinen Rahmstorf, Ege dünyasında bir ağırlık sisteminin oluştuğuna da dikkat çekmiştir. Anadolu'da Bozüyük, Küllüoba, Troia ve Ege'de Poliochni ile Ayia İrini'de açığa çıkarılan olası terazi aksamları (Rahmstorf, 2006: Fig. 10, 23-27) Erken Bronz Çağı'nda ölçüler bilgisinin geniş bir coğrafyada harekete geçtiği yönündeki Rahmstorf'un görüşlerine destek oluşturmuştur. Bu bağlamda Yenibademli'nin her iki makarası işlev ve zaman dizini bakımından değerlendirildiğinde, aşağıdaki kriterler bunların terazi ağırlığı olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir:

1) Seçilmiş taşlardan özenle işlenmiş olmaları ve işlev gören yüzeylerinde ezilme izlerinin bulunmaması.
2) Kozmetik ve tekstil endüstrisinde kullanılan boya maddelerinin doğrudan bu makaraların üzerinde saptanmamış olması.
3) Birinin halka ve üçgen şeklinde işaret taşıması, diğerinin daire biçiminde yivle işaretlenmesi.
4) Yerleşmede ithal buluntular gibi az sayıda temsil edilmeleri ve yakın benzerlerinin Ege'den bilinmesi.
5) Ege'nin diğer merkezlerindeki makaraların yoğunlaştığı zaman dizini ile örtüşmeleri.

M.Ö. 3. binin ilk yarısında kesintiye uğramadan varlığını koruyan Yenibademli yerleşmesinin Erken Bronz Çağı tabakalarında, Troia I döneminin (Erken Bronz Çağ II) el yapımı kap formlarını taklit eden çeşitli kaplarla birlikte ele geçirilen bu makaralar, ölçü sisteminde terazi ağırlıkları olarak kabul edildikleri taktirde, bunların Ege dünyasındaki yayılım sınırının kuzeyde Gökçeada'ya kadar uzandığı sonucunu kabul etmemize olanak sağlamaktadır. Sayı bakımından Yenibademli örnekleri günümüzde az olmakla birlikte, Yakın Doğu'nun etkisiyle M.Ö. 3. binde Ege'de harekete geçen ölçü bilgisinin denizaşırı ilişkiler sonucu Yenibademli topluluğu tarafından da benimsendiği görüşünü destekler niteliktedir.

KAYNAKLAR

Banks, E. (1967). *The Early and Middle Helladic Small Objects from Lerna.* Doktora Tezi. Cincinnati Üniversitesi.

Bernabò-Brea, L. (1964). *Poliochni. Città preistorica nell'isola di Lemnos.* Vol. I. Roma.

Bernabò-Brea, L. (1976). *Poliochni. Città preistorica nell'isola di Lemnos,* Vol. II. Roma.

Betancourt, P. P. , Muhly, J. D. , Farrand, W. R. , Stearns, C. , Onyshkevych, L. , Hafford, W. B. , Evely, D. (1999). "Research and excavation at Chrysokamino, Crete, 1995-1998", *Hesperia* 68: 343-370.

Blegen, C. W. (1937). *Prosymna.The Helladic Settlement.Preceding the Argive Heraeum.* Cambridge.

Blegen, C. W. , Caskey, J. L. , Rawson, M. , Sperling, J. (1950). *Troy I. General Introduction. The First and Second Settlement.* Princeton.

Bossert, E.-M. (1967). "Kastri auf Syros: Vorbericht über die Untersuchung der prähistorischen Siedlung", *Archaiologikon Deltion* 22, Mel. 1: 53-76.

Buchholz, H.-G., Karageorghis, V. (1971). *Altägäis und Altkypros.* Tübingen.

Caskey, J. L. (1986). "Did the Early Bronze Age End?", G. Cadogan (ed.), *The End of the Early Bronze Age in the Aegean,* 9-30, Leiden.

Christmann, E. (1996). *Die deutschen Ausgrabungen auf der Pevkakia Magula in Thessalien II. Die frühe Bronzezeit.* Bonn.

Dörpfeld, W. (1927). *Alt-Ithaka. Die Ergebnisse der Ausgrabungen auf Leukas und die Einzelfunde der Ausgrabungen.* Berlin.

Doumas, C. G. (2000). *Early Cycladic culture. The N. P. Goulandris Collection.* Athen.

Goldman, H. (1931). *Excavations at Eutresis in Boeotia.* Cambridge/Massachusetts.

Goldman, H. (1956). *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus. From the Neolithic trough the Bronze Age.*Vol. II. Princeton.

Heurtley, W. A. (1934/35). "Excavations in Ithaca. II. The Early Helladic settlement at Pelikáta", *Annual. British School Athens* 35: 1-44.

Hood, S. (1982). Excavations in Chios 1938-1955. Prehistoric Emporio and Ayio Gala. *Annual British School Athens Suppl.* Vol. Nr. 15/16.

Kilian, K. (1981). "Ausgrabungen in Tiryns 1978-1979", *Archäologischer Anzeiger* 1981: 149-194.

Kilian, K. (1982). "Ausgrabungen in Tiryns 1980", *Archäologischer Anzeiger* 1982: 393-430.

Kosmopoulos, M. B. (1991). The Early Bronze Age 2 in the Aegean, *Studies in Mediterranean Archaeology* 98.

Lamb, W. (1936). *Excavations at Thermi in Lesbos.* Cambridge.

Lamb, W. (1937). "Excavations at Kusura near Afyon Karahisar: II, *Archaeologia* 87: 217-273.

Lindsten, E. (1943). "Vorgeschichtliche Gewichte aus Troja", *Acta Archaeologica* (København) 14: 91-105.

Maran, J. (1998). Kulturwandel auf dem griechischen Festland und den Kykladen im späten 3. Jahrtausend v. Chr. Studien zu den kulturellen

Verhältnissen in Südosteuropa und dem zentralen sowie östlichen Mittelmeerraum in der späten Kupfer- und frühen Bronzezeit, *Universitätsforschungen zur Prähistorischen. Archäologie* 53, Bonn.

Marangou, L. (1990). *Cycladic culture. Naxos in the 3rd millennium BC,* Athen.

Mylonas, G. (1959). *Aghios Kosmas. An Early Bronze Age settlement and cemetery in Attica,* Princeton.

Ostenso, A. (1998). The small finds. G. Walberg , *Excavations on the acropolis of Midea.Vol. I :1. The excavations on the lower terraces 1985-1991,* 150-167, Stockholm.

Pendlebury, H. W. , Pendlebury, J. D. S. , Money-Coutts, M. B. (1935/36). "Excavations in the plain of Lasithi. I. The cave of Trapeza" , *Annual British School Athens* 36: 1-131.

Petrie, W. M. F. (1926). *Glass stamps and weights. Ancient weights and measures,* London.

Petruso, K. M. (1978). *Systems of Weight in the Bronze Age Aegean.* Doktora Tezi, İndiana Üniversitesi..

Rahmstorf, L. (2006). "Zur Ausbreitung vorderasiatischer Innovationen in die frühbronzezeitliche Ägäis" , *Prähistorische Zeitschrift* 81/1: 49-96.

Rambach, J. (2000). *Kykladen I-II. Die frühe Bronzezeit,* Bonn.

Sakellarakis, I. A. (1972). "Anaskaphe Archanon", *Praktika tēs en Athēnais Archaiologikē Hetaireias* , 310-353.

Schliemann, H. (1881). *Ilios. Stadt und Land der Trojaner,* Leipzig.

Schmidt, H. (1902). *Heinrich Schliemann's Sammlung trojanischer Altertümer,* Berlin.

Sherratt, S. (2000). *Catalogue of Cycladic antiquities in the Ashmolean Museum. The captive spirit,* Oxford.

Steinhauer, G. (1973). "Arhaiotetes kai mnemeia Lakonias-Arkadias" , *Archaiologikon Deltion* 28, Chron., 164-180.

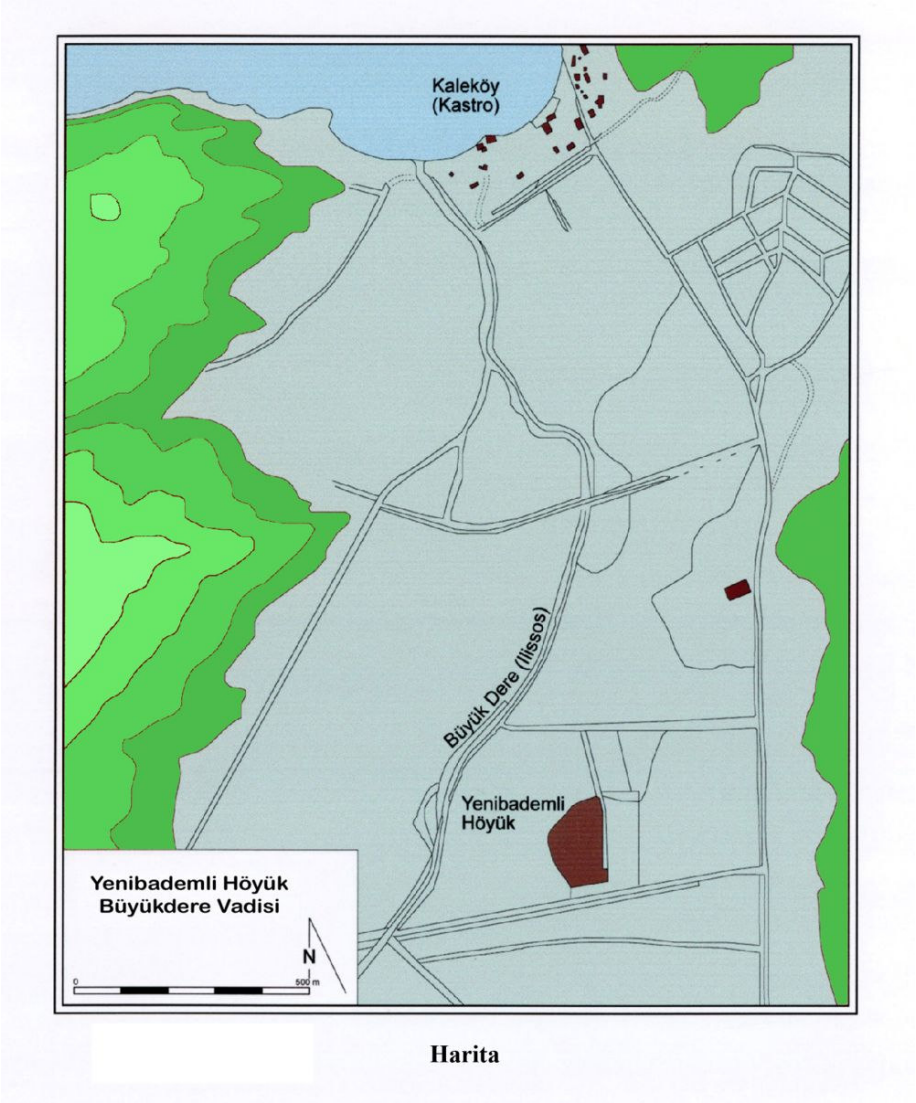
Thimme, J. (1975). "Ein monumentales Kykladenidol in Karlsruhe: Zur Typologie und Deutung der Idole" , *Jahrbuch der Staatlischen Kunstsammlungen in Baden-Württemberg* 12: 7-20.

Torrence, R. (1986). "Ground and polished stone", J. L. Davis (ed.), *Keos V. Ayia Irini: Period V,* 96-97, Mainz.

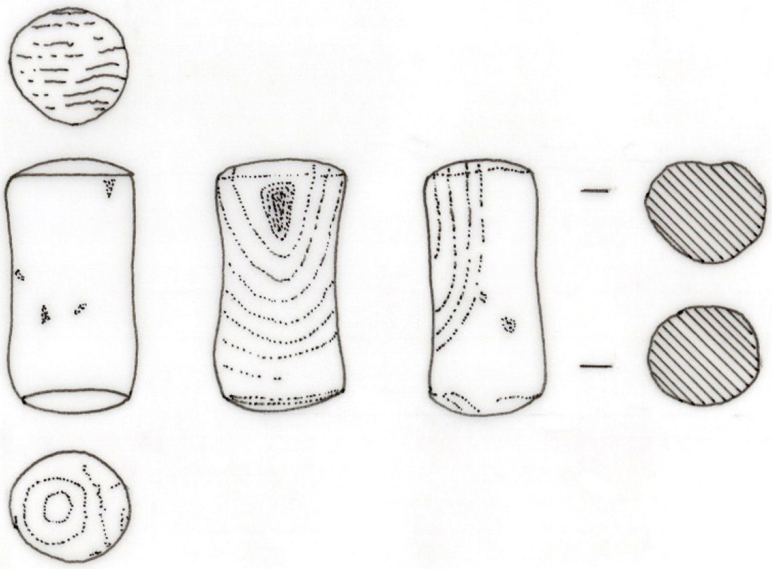
Tsountas, C. (1899). "Kykladika II", *Archaiologike Ephemeris,* 73-134.

Wilson, D. E. (1999). *Keos IX. Ayia Irini: Periods I-III. The Neolithic and Early Bronze Age settlements. Part 1: The pottery and small finds,* Mainz.

HARİTA VE ŞEKİLLER

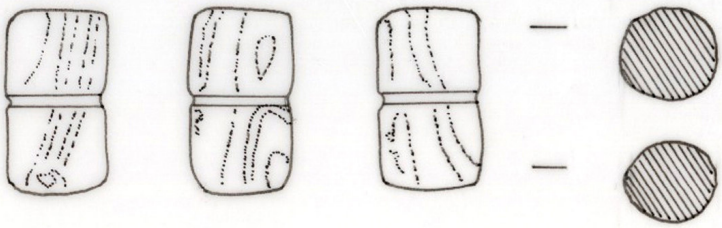

Kaleköy
(Kastro)
Büyük Dere (Ilissos)
Yenibademli
Höyük
Yenibademli Höyük
Büyükdere Vadisi
N
0
500 m

Harita

ö 1/1

Figür 1

ö 1/1

Figür 2